

Kognitiv Semiotik

En antologi om sprog, betydning og erkendelse som både i dansk og international sammenhæng udgør en unik samling oversættelser af nyklassiske tekster fra repræsentanter for den kognitive lingvistik og den morfodynamiske semiotik. Man finder i antologien desuden en række væsentlige bidrag fra flere af de centrale danske skikkelser bag det forskningsparadigme, som er blevet kendt under betegnelsen kognitiv semiotik..

Peer F. Bundgaard, Jesper Egholm og Martin Skov (red.). Kognitiv Semiotik, En antologi om sprog, betydning og erkendelse. P. Haase & Søns Forlag. 2003. 638 sider. Kr. 395.

af Jakob Simonsen

Kognitiv Semiotik - Så er den her endelig. Efter utallige udskydelser er det nu endeligt med udgivelsen af antologien *Kognitiv Semiotik* blevet muligt for et dansk publikum at stifte bekendtskab med en række af nøgleteksterne bag det forskningsprogram, som gennem de sidste to årtier er opstået under betegnelsen Kognitiv Semiotik.

De tre redaktører Peer F. Bundgaard, Jesper Egholm og Martin Skov har i en moppedreng på 638 sider dels samlet en række oversættelser af det, som de selv betegner som nyklassiske tekster indenfor den kognitive lingvistik og dels en række oversættelser af centrale tekster fra den morfodynamiske semiotik. I tillæg hertil finder man i antologien ligeledes flere til lejligheden producerede bidrag fra nogle af de danske forskere, der gennem firserne og halvfemserne med Per Aage Brandt i spidsen har stået som de centrale skikkelser i udviklingen af den særlige danske retning, som de har døbt den kognitive semiotik.

Bundgaards indledning til antologien er en meget oplysende og velskrevet redegørelse for baggrunden for de medbragte artikler, som ligeledes gør et forsøg på at vise, hvordan den kognitive lingvistik og den morfodynamiske semiotik til trods for deres til tider uforsonlige ontologiske standpunkter alligevel kan indgå i *den* gensidigt berigende dialog, som, han mener, danner grundlag for den kognitive semiotik.

Bundgaard argumenterer for, at *betydning*, som den kognitive semiotiks almene genstand, opstår som resultatet af en konflikt mellem en subjektivt konceptualiserende semantik og en objektivt fremtrædende ontologi; som et produkt af mødet mellem den passive syntese af de kvalitative strukturer

[1]

og det dynamiske systems aktive syntese af de konceptuelle strukturer.

Bogens første af i alt fem dele udgøres alene af Per Aage Brandts bidrag i form af artiklen »Kognitiv semiotik - et forskningsparadigme for humaniora«, der er en redegørelse for den kognitive semiotik som forskningsprogram.

Brandt lægger ud med at konstruere en af sine karakteristiske neologismer ved at betegne den semiotiske tænkemåde som en analytisk-fænomenologi. Det analytiske forhindrer ifølge Brandt det fænomenologiske i at blive eksistentiaalistisk, mens det fænomenologiske leder det analytiske bort fra en nominalistisk position. Det er her imellem den eksistentiaalistiske *for-meget-betydning* og den analytiske *for-lidt-betydning*, som han udtrykker det, at man finder den semiotiske betydningsverden.

Herefter redegøres der for tre forskel-lige traditioner, der ifølge Brandt danner grundlaget for den aktuelle semiotiske grundforskning: nemlig den strukturelle semiotik, de kognitive videnskaber generelt og den dynamiske modellering.

Redegørelsen for de tre traditioner leder over i en diskussion vedrørende forholdet mellem tegn, ting og tanker, som er undertitlen på artiklens sidste afsnit. Her foreslås det blandt andet, at en indgående undersøgelse af den menneskelige fantasi er nødvendig, hvis man vil opnå en dybere forståelse af dets omverdensoplevelse. Fantasien forbinder tegnene og tingene, og den er ifølge Brandt en modal størrelse, der vedrører deres mulige sammenhæng. Han foreslår videre, at fantasiens semiotiske form kan afbilledes igennem hans egen femrums fortolkning af Fauconnier & Turners teori om mentale rum. Dette leder igen over i en afrundende diskussion af det, som Brandt kalder for *muligheds-skemaer* og deres grundlæggende betydning for vitaliteten af den menneskelige tanke.

Bogens anden del, Epistemologi og historisk baggrund, består af tre bidrag: nemlig Frederik Stjernfelts artikel med den svulstige titel »Betydning og transformation, Bidrag til en dybdesemiotisk afklaring af transformationsbegrebets status« efterfulgt et interview med den tyske fænomenolog Elmar Holenstein under overskriften »Fænomenologisk strukturalisme og kognitiv semiotik« og til slut Jean Petitots artikel »Form«.

I Stjernfelts artikel foretages der en historisk gennemgang af transformationsbegrebet, som han mener spiller en helt central men samtidig

ganske overset rolle indenfor semiotikken. Han gennemgår efter tur opfattelsen af begrebet hos henholdsvis Levi-Strauss, d'Arcy Thompson, Felix Klein, det belgiske semiotiker fællesskab Groupe μ , Douglas Hoffstadter, den amerikanske kognitive lingvistik og semantik, Husserl og til sidst Pierce. Denne gennemgang munder i slutningen af artiklen ud i en opregning af semiotikkens opgaver i forhold til transformationsbegrebet.

I Bernattis interview med Elmar Holenstein redegøres der blandt andet for sammenhængen mellem den dynamiske semiotik og Husserls fænomenologi. Samtalen giver i det hele taget et overordnet vue over de forskellige filosofiske traditioner, som den kognitive semiotik indskriver sig iblandt. Eksempelvis kommer de ind på Holensteins interessante påvisning af strukturalismens fænomenologiske rødder herunder blandt andet den inspiration, som Roman Jakobson hentede i Husserls 3. og 4. logiske undersøgelser.

I Jean Petitots artikel »Form«, gennemgås formbegrebets videnskabs-historie, og man introduceres for den morfodynamiske semiotiks ontologiske grundantagelser. Blandt andet behandles betydningens sammenhæng med perceptionen, og der argumenteres for muligheden af en realistisk fænomenologisk semiotik funderet på ophævelsen af den spaltning, der ifølge Petitot eksisterer mellem materiens fysik og formens semantik.

Bogens tredje del med titlen »Morfodynamik« indledes med René Thom's to artikler »Semantik og lingvistik« samt »Saliens og prægnans« efterfulgt af Jean Petitots artikel »Den lokalistiske hypotese, morfodynamiske modeller og kognitive teorier: bemærkninger til et notat fra 1975«.

I sin første artikel redegør René Thom for de katastrofeteoretiske modeller, som han mener, kan anvendes i en beskrivelse af sproget og tænkningens struktur. Han begynder med en generel diskussion af og redegørelse for en række centrale aspekter ved katastrofeteorien og disses forhold til forskellige dele af semantikken. Dette munder ud i en række konkrete applikationer af katastrofeteoretiske diagrammer på nogle elementære sætningskonstruktioner.

I den anden af sine artikler redegør Thom for forholdet mellem de to centrale begreber prægnans og saliens, der blandt andet danner rammen om en formel beskrivelse af en *common sense* ontologi.

I Jean Petitots artikel redegøres der for det, som han kalder den

lokalistiske hypoteses og de morfodynamiske modelleres aktuelle status (anno 1988). Den lokalistiske hypotese, der sidestiller positionelle forhold mellem aktanter, bygger på tesen om en kognitiv sammenkobling af syntaks og perception, og den hævder, at sprogets strukturer udspringer af kognitive strukturer, der igen er underlagt en tvang fra lokaliseringssproccessernes topologiske rum-tids struktur. Videre undersøges hypotesens forhold til både de kognitive videnskaber og katastrofeteorien, og den er ifølge redaktørerne et af Petitots klareste forsøg på at bygge bro imellem katastrofeteorien og den kognitive lingvistik. På den måde slår den tonen an for bogens resterende dele, der omhandler den kognitive lingvistik.

Den tredje del Kognitiv Lingvistik A består af følgende fire artikler: Ronald Langacker »Substantiver og verber«, Leonard Talmy »Grammatikkens forhold til kognitionen«, Leonard Talmy »Kraftdynamik i sprog og kognition« og Jean Petitot & René Doursat »Dynamiske modeller og kognitiv lingvistik: mod en aktiv morfologisk semantik«.

I artiklen »Substantiver og verber« forsøger Ronald Langacker at vise, hvordan de grundlæggende grammatiske kategorier kan defineres begrebsmæssigt. Han starter med en udredning af den kognitive lingvistik grundlæggende begreber. Herefter følger en skematisk karakteristik af substantiver, hvor der blandt andet foretages en distinktion mellem tællelige og ikke-tællelige substantiver. Artiklen afrundes med en række argumenter for, hvorfor den kognitive lingvistik er en attraktiv tilgang til ordklasserne trods sin opposition til hovedparten af det lingvistiske miljø.

I Talmys artikel, »Grammatikkens forhold til kognitionen«, argumenterer han for, at sproget består af to delsystemer nemlig det grammatiske og det leksikalske. Disse to delsystemer har forskellige semantiske funktioner, der både er uundværlige og indbydes komplementære. Grammatikken udgør ifølge Talmy en skematisk ramme for de konceptuelle strukturer indenfor det kognitive sproglige domæne. Teksten underbygger i det følgende denne påstand gennem det væld af konkrete empiriske eksempler, som er så karakteristisk for den kognitive lingvistik. I artiklens sidste del argumenteres der for, at sproget har de grundlæggende grammatiske kategorier til fælles med en række andre kognitive domæner. Dette leder Talmy i retning af den ide, at der gives en grundlæggende kerne i den konceptuelle struktur, som er fælles for alle de kognitive domæner.

I antologiens følgende artikel behandler Talmy begrebet kraftdynamik, der er et princip, som gør sig gældende i både sprog og kognition. Kraftdynamikken er udtryk for måden, hvorpå vores kognitive system danner skematiske repræsentationer af kausale processer og hermed skaber grundlaget for vores forståelse af en given situation.

Talmy gennemgår efter en kort introduktion til emnet eksempelvis de mest fundamentale kraftdynamiske distinktioner og kommer også ind på, hvordan sprogets kraftbegreb udvider fysikkens forestilling om kræfter til ligeledes at omfatte både indre psykiske og ydre sociale interaktioner. Herudover undersøger han også kraftdynamikkens forhold til det modale system og til forskellige diskursive fænomener. Artiklen afrundes med en diskussion af perspektiverne for en eventuel videre udforskning af begrebet.

I fjerde dels sidste artikel »Dynamiske modeller og kognitiv lingvistik: mod en aktiv morfologisk semantik« undersøger Petitot & Doursat, hvad vores sprog, som aktivt kategoriserer og strukturerer den perceptible realitet, kan have at gøre med denne realitet i sig selv. De understreger, at deres analyser af fænomenet kun retter sig imod den morfologiske kerne i visse præpositionelle indhold. De undersøger prædikationernes faktiske anvendelse på de perceptible scener for at belyse det forhold, at et invariant semantisk indhold kan anvendes på uendeligt variable perceptible data. Der argumenteres ligeledes for, at den kognitive lingvistik er matematiserbar.

Antologiens femte og sidste del Kognitiv lingvistik B består af følgende artikler: George Lakoff »Kognitiv semantik«, Gilles Fauconnier & Mark Turner »Konceptuelle integrations netværk «og til sidst Svend Østergaard »Morfologi, talens synspunkt og mentale rum«.

George Lakoff redegør i sin artikel for oppositionen mellem den kognitive lingvistik og det, som han betegner den objektivistiske kognitionsteori, som her henviser til hovedstrømningen i den amerikanske kognitionsforskning.

Han argumenterer for, at den objektivistiske retning, der opfatter kognitionen som manipulation af arbitrære symboler, bør erstattes af en ureducerbar kognitiv semantik. I en sådan redegørelse der for, hvad betydning er for mennesker frem for at forsøge at klarlægge menneskeligt meningsfulde tanker med en metafysisk udlægning af en virkelighed, som er uafhængig af den menneskelige erfaring.

Gilles Fauconnier & Mark Turner redegør i artiklen »Konceptuelle

integrationsnetværk« for hovedlinierne i det, som er blevet kendt som deres blandingsteori. Efter en kort introduktion til teorien og dens problemstillinger gennemgår de en konkret blandingsanalyse af gåden om den buddhistiske munk. Herefter redegøres der yderligere for detaljerne ved teorien og mulighederne for dens anvendelse på konkrete eksempler.

I Svend Østergaards artikel »Morfo-logi, talerens synspunkt og mentale rum«, der afrunder antologien, viser han, hvordan man kan udvikle den kognitive lingvistik på baggrund af den morfodynamiske semiotiks grundantagelser. Artiklen for-deler sig over to hovedafsnit med titlerne Morfologi og Talerens synspunkt, som er to centrale aspekter ved betydningsdannelsen. Overordnet antages det, at en sætning manifesterer information om et scenarier morfologiske organisering samtidig med, at den konstruerer et synspunkt og dirigerer opmærksomheden imod saliente dele af scenariet. Dette fører over i en diskussion af mentale rum, som hænger sammen med integrationen af både morfologi og synspunkt. Generelt forsøger Østergaards i sit bidrag til antologien at samle trådene fra de foregående artikler og dermed vise, hvorledes de trods deres forskelligheder kan indgå i en frugtbar dialog om betydningsdannelsen generelt.

Kognitiv Semiotik er et spændende og særdeles vellykket forsøg fra redaktørernes side på at fremdrage en række af de forbindelser, der eksisterer imellem den amerikanske kognitionsforskning og den kontinentale strukturalistiske og morfodynamiske tradition indenfor semiotikken. Skønt artiklerne sine steder kan være svært tilgængelige især i den første halvdel af antologien, lettes tilgangen til stoffet betragteligt gennem Bundgaards oplysende og præcise indledning.

Antologien udgør efter min mening en længe tiltrængt introduktion til grundlaget for den kognitive semiotik, som for mange ikke mindst på grund af sprogbarrieren indtil nu har været et svært tilgængeligt terræn. I lyset af de senere års stigende interesse herhjemme for de kognitive videnskaber, kan antologien også anvendes som et oplagt udgangspunkt for folk udenfor det semiotiske fagområde, idet bidragsyderne, som redaktørerne selv nævner det, for en stor dels vedkommende ikke selv er semiotikere. Set i det lys henvender bogen sig derfor ligeledes i høj grad til forskere og studerende indenfor et bredt spekter af *de* humanistiske fag, hvor der måtte eksistere en interesse for kognitiv videnskab.